

Mariana Nicolae

DESPRE RĂZBOAIE ȘI... SUPRAVIEȚUIRE

La ce ne duce imediat gândul când auzim cuvântul război? De bună seamă (că tot se poartă de când cu bacul de anul acesta) la cel care vîiește nu departe de noi și, ne-a trimis și uneori ne mai trimite pe lângă refugiați, doar în tranzit la noi cei foarte bogați sau permanenți cei relativ săraci, frisoane de frică, disperare, indignare, repulsie față de ce poate face „umanitatea” când uită că există interese mai mari în mersul universului decât cele meschine pe care le avem ACUM fără să ne mai aducem aminte de lungul șir de nenorociri sângeroase care au marcat istoria noastră ca specie și ca devenire politică. Și mai apoi, ne amintim de alte conflicte armate [1] care se poartă în restul lumii din diverse motive toate însă înnobilate de cauze tot mai abstracte și, ca atare, tot mai dificil de înțeles sau ignorat.

Și, sigur, ne mai aducem aminte și de războaiele „culturale” foarte la modă acum când ele sunt parte integrantă a seismelor geopolitice [2]. Articolul pe care-l găsiți la Referințe în limba română, cu 10 comentarii previzibile și foarte sumare, poate fi accesat în originalul în engleză însoțit de cele 597 (da, adică aproape 600) [3] comentarii adesea ample cu privire la acest subiect foarte sensibil. Și ce-i cu asta? Este important, în opinia mea, ca lecție de educație civică, morală, și, evident, democratică pentru că, iată, cititorii de la Financial Times, și în general cititorii de limbă engleză, dar este valabil și pentru alți cititori occidentali, au acest obicei bine înrădăcinat cultural, de a comenta și a-și exprima opinia fiecare după puterea proprie dată desigur de cultura, educația și clasa socială de proveniență. Dar dincolo de toate aceste variabile (relative) există bunele maniere

ale comentării corecte. Adică, fără injurii și cu un ton de minimă politețe.

În sfârșit, nu despre comentarii sau politețea prin care sunt făcute vreau să scriu aici. Ci exact cum am început despre diversele războaie. Da, războiul poate fi și de țesut! Oh, și ce armă puternică poate fi el când este folosit de mâinile experte ale unei femei care poate țese cu el, nu doar pânzeturi, ștergare, haine, covoare sau vise. Dar mai ales poate să-l folosească precum înțeleapta Penelopa pentru a se apăra pe ea și micul ei regat de năvala celor pentru care Odiseu era de mult mort și averea și femeia lui puteau fi preluate chiar și împotriva voinței doamnei respective. Da, războiul de țesut a dus multe lupte împotriva sărăciei, frigului, dar și pentru a țese minuni cu care se împodobeau bogații fiecărei epoci. Pânzeturi fine, mătăsuri delicate în culori vii sau palide în funcție de cum cereau „peste mode și timp”, cei din Olimp!

Dar războaiele lingvistice?! Oh, ce lupte, ce măceluri identitare, ce bogăție de subiecte sau subiecți sau, mă rog, abordări de feluri în care putem sau nu vorbi și scrie în limbile materne, îngrijorări despre modul în care dispar odată cu anumite cuvinte, părți din istoria celor care le foloseau cândva și, în replică, poziții vajnice care ne asigură că doar împrumutând cu mult curaj din limbile celor puternici putem spera să ne primenim cultural și chiar identitar și să ne acordăm la marșurile triumfale ale noilor lumi ce vor veni cândva. Sau nu... dar e mai bine să fim pregătiți.

Nu intru aici, deși ar fi amuzant sau dramatic depinzând de unde privim, în discuțiile ample despre gen și sex și modalitățile corecte politic de a ne adresa

celor care își caută identitatea de gen și vor s-o transpună gramatical. În engleză există o întregă literatură în acest sens și, în ciuda faptului că româna este diferită structural de engleză și, ca atare, este adesea mai greoi să adoptăm tendințe similare de utilizare a unor exprimări neutre din punctul de vedere al genului, ne străduim și noi, pe cât putem și ne permit tradițiile noastre mai patriarhale, să ne aliniem la bunele maniere occidentale. Am fost impresionată de amploarea articolului referitor la non-binar de pe wiki în română [4]. Pentru mine existența și, mai ales mărimea unui articol în limba română pe Wikipedia, sau dacă sunteți mai grăbiți pe wiki, îmi spune multe despre starea de interes a cititorilor de limbă română despre subiectul respectiv.

Și mi-aduc aminte de dificultatea de a explica studenților și studentelor mele de pe la sfârșitul anilor '90 un lucru mult mai simplu. Că, de exemplu, „businessman” se referă la un om, bărbat, de afaceri, iar o femeie nu poate să spună despre ea însăși „I'm a businessman” fără a da naștere la interpretări hilare. Corect în engleză este să spunem generic „businessperson” cu pluralul „businesspersons” sau „businesspeople”. Păi și cum să zicem noi în română „femei de afaceri”? Nu se poate, nu sună bine. Ei, iată

Ioana-Teodora Duță
Schmiedigen, în *Bazar* (p. 22)

că după un timp, destul de lung, vedem că se poate, nu ne mai deranjează auzul, ba chiar am și uitat de vremea când ni se părea imposibil.

Dar tot ni se pare dificil să spunem „el sau ea”, „ei sau ele” și așa mai departe. Și sigur că folosim masculinul generic chiar dacă nu întotdeauna ne place. „Doamna profesor” sau „doamna doctor” sunt forme acceptate, deși clar nefirești față de standardele de adresare de azi, pentru majoritatea vorbitorilor/vorbitoarelor de limbă română atenți/atente la limbajul incluziv. Ușor enervant însă, nu?

Am scris despre asta și explicit și, adesea, implicit. Pentru cine este interesat poate citi *Femeile nu e oameni* din volumul **Bazar** accesibil liber la adresa: <https://www.editurabiscara.ro/biblioteca->

virtuala/ [5] și, evident, întregul volum. Lectură ușoară, dar nu neapărat facilă, și relevant subliniată imagistic de Ioana Duță Schmiedigen, artistă vizuală, membră a Uniunii Artiștilor Plastici din România (Figura 1).

La momentul când apărea *Bazar*, nu exista în dexonline cuvântul ministră. Am verificat atunci. Iată, însă, că el a fost între timp introdus și-l găsiți aici <https://dexonline.ro/definitie/ministra> cu un comentariu interesant, pentru mine amuzant, care ne spune că „forma pentru feminin se folosește doar în formulări familiare, colocviale”. Adică atunci când, de exemplu, membrii societății civile din această țară, ei înșiși în continuu război de supraviețuire și îndreptare a multor probleme din jurul nostru, scriu despre „conflictul care a izbucnit între Ligia Deca și societatea civilă” și despre (...) „petiția cu aproape 22.000 de semnături

prin care ministrei Deca i se cere să pună Legile Educației în dezbatere publică.”

Să revin însă la războaie, mai ales la cele care se referă la folosirea limbii materne sau, de ce nu, paterne că tot vorbim aici și de o oarecare egalitate de gen și un limbaj corect care să reflecte această egalitate. Iar zilele trecute mi-am adus aminte de o cunoștință, bărbat, care printr-un act admirabil de

voință și perseverență, și-a învățat cei trei copii (acum adulți, ei înșiși părinți) să vorbească limba germană pe care mama lor n-o vorbea deloc.

Scuze pentru multiplele digresiuni. Mi se par utile, dar să revin la limba noastră cea de toate zilele și la temerile pe care le avem față de „degradarea” ei. Sunt temerile noastre reale? Probabil că adesea, da. Nu mă refer aici la greșelile de scriere corectă și gramaticală care se transformă în „perle” și „meme” și fac înconjurul platformelor sociale pe care mai hoinărim marea majoritate dintre noi. Mă refer la comoditatea lingvistică prin care adoptăm cuvinte, construcții, calcuri din engleză de cele mai multe ori, dar nu exclusiv. Dar trebuie oare să ne îngrijoreze acest fenomen într-atât încât să declanșăm

vreun nou război, Doamne ferește, care să ne traumatizeze la fel ca cele duse cu arme și muniție adevărate? Este invazia anglicismelor, după cele istorice, ale turcismelor, grecismelor, franțuzismelor, ale celor din limba germană, mai dramatică? Credeți că, OMG, chiar așa, vor dăinui în limba română peste, să spunem, 50 – 60 de ani?

Ce ne spun specialiștii? Deși fiecare dintre noi suntem, într-un fel sau altul, sau mai degrabă credem că suntem, specialiști în limba noastră maternă și, ca atare, avem credințe foarte puternice cu privire la ce se poate și ce nu se poate din punct de vedere lingvistic, este bine uneori să-i ascultăm și pe profesioniști. La începutul lunii mai am ascultat o elocventă conferință a Rodicăi Zafiu, intitulată „Ce limbă mai vorbesc românii” [7] urmată de o discuție savuroasă cu Radu Paraschivescu despre „degradarea” limbii române de astăzi. Distinsa lingvistă ne aducea aminte că nimic nu-i nou sub soare și că acum vreo 135 de ani, Gheorghe Ionescu – Gion conferența și el la Ateneul român despre „Cum vorbim” subliniind „pototpul străinismelor” sau „microbul franțuzismelor”. Și mai adăuga Rodica Zafiu că se spune pe nedrept și superficial că românii nu mai știu să vorbească corect. Corect față de ce standard? Românii au folosit constant diverse varietăți de limbă română, poate mai colocviale sau mai argotice, pe care poate nu toți le acceptăm, dar asta nu le face mai puțin corecte în contextul lor. Și ne amintea că toate limbile se schimbă, și această schimbare creează, ca toate schimbările de altfel, anxietate și neliniște.

Și ne amintea importanța atitudinilor pe care le avem ca vorbitori față de limba noastră maternă față de care avem un puternic sentiment de proprietate. Ceea ce credem despre limba pe care o vorbim are o influență continuă asupra evoluției ei și adesea inovațiile lingvistice sunt acceptate de limba literară iar altele ele se scufundă și dispar undeva în noianul istoric al varietăților lingvistice la modă cândva. Și ne dă ca exemple teama de cacofonii, care sunt naturale în română pentru că, ne amintește Rodica Zafiu, avem conjuncțiile sau/și adverbele „că” și „ca” prin evitarea consecventă a căroră ajungem la

exprimări de tipul „ca și coleg”, „cu ai mei copii”, „eu, ca și profesor” un tip de hiperprecauție inutilă.

Am fost încântată să audiez conferința Rodicăi Zafiu pentru că mi-a amintit de prestigioasa tradiție a participării la astfel de evenimente în diversele lăcașuri emblematice de cultură ale românilor și, mai ales, mi-a amintit că nu toate războaiele merită purtate până la ultima suflare. Adesea este bine să fim realiști și să recunoaștem că unele exprimări nu mai sunt în acord cu ritmurile vieții de azi și atunci, chiar dacă ne doare pe unii dintre noi, ele vor face loc schimbărilor care și ele sunt doar vremelnice. Până la urmă depinde de fiecare dintre noi ce limbă vrem, alegem sau putem să vorbim pentru că modul în care folosim limba (maternă sau străină) este prima caracterizare pe care ne-o facem singuri, este imaginea pe care o proiectăm cel mai adesea involuntar către lume. Sigur că o limbă bogată, cu multiple registre folosite corect, alertă, care să nu ne adoarnă datorită inadecvării ei la actualitatea momentului, este o valoare, dacă vreți o investiție, care se obține pe baza unor eforturi în timp, eforturi complexe în care sistemul de educație este central, dar nu unic. Suntem acolo și fiecare dintre noi, cei care vrem și putem să folosim limba într-un mod care ne face să ne simțim bine, fericiți și acasă. Supraviețuind în pace, fără război.

Referințe

- [1]<https://dexonline.ro/definitie/r%C4%83zboi>
- [2]<https://www.hotnews.ro/stiri-opinii-26056232-cum-intersectat-razboiul-din-ucraina-razboaiele-culturale-putin-gasit-prieteni-vest-pozand-aparator-valorilor-traditionale-financial-times.htm>
- [3]<https://www.ft.com/content/8e8d0f8e-dd29-41c4-80a6-90bd3676208b#comments-anchor>
- [4]https://ro.wikipedia.org/wiki/Gen_non-binar
- [5] Mariana Nicolae, 2023, *Bazar*, Editura Biscara, <https://www.editurabiscara.ro/biblioteca-virtuala/>
- [6]<https://www.declic.ro/ligia-deca-ministra-cenzurii-nationale/>
- [7]<https://www.lumeincaretraim.ro/ce-limba-mai-vorbesc-romanii/>